

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษา

7.1 ข้อค้นพบจากการศึกษา

7.1.1 ความเป็นชายขอบของชาวดาระอั้งพลัดถิ่น

ความเป็นชายขอบของชาวดาระอั้งเกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ของการเป็นคนพลัดถิ่นที่เพิ่งอพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยและกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหม่ที่เพิ่งปรากฏในความรับรู้ของรัฐและกลุ่มอำนาจอื่น การอพยพเข้ามาตั้งชุมชนอยู่ในพื้นที่ซึ่งถูกอ้างสิทธิ์การครอบครองจากรัฐและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ชาวดาระอั้งจึงเข้าไปอยู่ภายใต้ปริมิตของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ก่อนหน้าที่ชาวดาระอั้งจะอพยพสู่พื้นที่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำกับกลุ่มอำนาจในพื้นที่ ได้แก่ รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์อื่น และทุน ได้สร้างความเป็นอื่นให้กับชาวดาระอั้ง และนำสู่การเผชิญกับภาวะชายขอบของชาวดาระอั้งในมิติต่าง ๆ

แม้ว่าพื้นที่ตั้งชุมชนของชาวดาระอั้งเป็นพื้นที่ซึ่งรัฐได้อ้างสิทธิ์การครอบครองมาก่อนหน้าที่ชาวดาระอั้งจะอพยพมาตั้งชุมชน แต่ความถักถักของนโยบายป่าไม้ทำให้มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ สามารถเข้ามาบุกเบิกพื้นที่ทำการผลิตได้ แต่ในบริบทการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ป่าไม้ในระดับประเทศ ซึ่งรัฐต้องสร้างความชอบธรรมในการจัดการพื้นที่ป่าของตนผ่านการแสดงบทบาทนักอนุรักษ์ ซึ่งดำเนินไปควบคู่กับการหาผู้รับผิดชอบต่อการลดลงของพื้นที่ป่า ภายใต้บริบทดังกล่าว ชาวดาระอั้งในฐานะที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอำนาจการต่อรองมากที่สุดในพื้นที่ได้ถูกสร้างให้เป็นอื่นด้วยการประทับตราในฐานะ “ชาวเขาทำลายป่า” นำไปสู่การจับกุมคุมขัง และทำให้ชาวดาระอั้งเผชิญกับข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากร เมื่อการใช้พื้นที่เพื่อการผลิตถูกควบคุมอย่างเข้มงวดจากรัฐ โดยที่ชาวดาระอั้งแต่ละกลุ่มก็เผชิญกับระดับความเป็นชายขอบที่แตกต่างกัน คราวเรือนยากจนเผชิญกับภาวะชายขอบในระดับที่รุนแรงกว่า เนื่องจากมีทางเลือกในการแสวงหาพื้นที่การผลิตอื่นน้อยกว่าครัวเรือนมีฐานะ

นอกจากนั้น ในบริบทของการพิจารณาสถานะของชนบนพื้นที่สูง ความเป็นอื่นของชาวดาระอั้งได้รับการตอกย้ำจากรัฐมากยิ่งขึ้นผ่านการนิยามในฐานะ “คนต่างด้าว” “ชาวเขาต่างด้าว” ซึ่งเป็นคนอื่นยิ่งกว่ากลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอื่นซึ่งสามารถอ้างความเป็นคนดั้งเดิม (indigenous people) มาใช้ในการต่อรองเพื่อให้ได้รับสถานะพลเมืองและมีความมั่นคงในการอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย ในขณะที่สถานะ “คนต่างด้าว” “ชาวเขาต่างด้าว” ซึ่งไม่สามารถอ้าง

การเป็นคนดั้งเดิมดั้งเช่นกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอื่น ทำให้ชาวคาระอั้งเผชิญกับปัญหาการเข้าถึงสถานะพลเมืองซึ่งมีผลต่อความมั่นคงในการอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย

เมื่อชาวคาระอั้งเผชิญกับปฏิบัติการทางอำนาจของรัฐที่สร้างความเป็นอื่นต่อคาระอั้งในฐานะ “ชาวเขาทำลายป่า” ในสถานการณ์ที่เผชิญกับภาวะชายขอบจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐ ภาวะชายขอบของชาวคาระอั้งได้รับการตอกย้ำมากขึ้นในความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่แวดล้อม ซึ่งได้กีดกันการเข้าถึงทรัพยากรของชาวคาระอั้งผ่านการนิยามความเป็นอื่นต่อคาระอั้งในฐานะ “ไม่ใช่คนไทย” จึงไร้ความชอบธรรมในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ นอกจากนี้ความเป็นอื่นของชาวคาระอั้งยังถูกสร้างขึ้นผ่านการจัดวางชาวคาระอั้งไว้ในพื้นที่ของ “ความมั่งงาย” จากความแตกต่างของวิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนาระหว่างชาวคาระอั้งกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจในพื้นที่ ทั้งคนเมืองผู้นับถือพุทธศาสนาและใช้พุทธศาสนาใช้ในการจัดวางลำดับชั้นความก้าวหน้าของสังคม และชาวลีขุในพื้นที่ผู้พยายามเปลี่ยนแปลงความเชื่อของชาวคาระอั้งสู่ศาสนาคริสต์ ความเชื่อพุทธ-ผีของชาวคาระอั้งที่แตกต่างไม่สอดคล้องกับความเชื่อ อุดมการณ์ทางศาสนากับกลุ่มอำนาจในพื้นที่จึงทำให้ชาวคาระอั้งถูกจัดวางไว้ในพื้นที่ของความไม่เป็นอื่น ในขณะเดียวกัน นอกจากนี้ ความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจภายนอกชุมชน ได้นำไปสู่การผลิตซ้ำความเป็นอื่นของชาวคาระอั้งอย่างไม่ตั้งใจ อันเป็นผลของความปรารถนาดีจากนักพัฒนา กลุ่มอำนาจภายนอกที่นำเสนอภาพของชุมชนคาระอั้งในฐานะหมู่บ้านชาวเขาด้อยพัฒนา ล้าหลัง ต้องการความช่วยเหลือเพื่อแลกกับความช่วยเหลือต่าง ๆ ที่เข้าสู่ชุมชน และในหลายกรณี ความต้องการของชุมชนถูกสร้างขึ้นจากองค์กรภายนอกมากกว่าความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และเป็นไปเพื่อตอบสนองโอกาสในการแสดงตนเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแก่คนด้อยโอกาสมากกว่าความต้องการที่แท้จริงของชาวคาระอั้ง อีกทั้งภาพความล้าหลัง ด้อยพัฒนาของชาวคาระอั้งที่ถูกสร้างขึ้นยังเป็นการมองผ่านมาตรฐานของกลุ่มอำนาจครอบงำ ที่พยายามปรับเปลี่ยนชาวคาระอั้งให้เข้าสู่มาตรฐานการพัฒนาของตน

ภาวะชายขอบที่ชาวคาระอั้งเผชิญจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในประเด็นการเข้าถึงทรัพยากร ได้ทำให้ชาวคาระอั้งเผชิญกับปัญหาพื้นที่ในการผลิต ระบบการผลิตแบบไร้มันเวียนที่สร้างความมั่นคงให้กับชุมชนไม่อาจเป็นไปได้ ชาวคาระอั้งต้องปรับเปลี่ยนระบบการผลิตไปสู่การผลิตพืชพาณิชย์และพึ่งพาระบบตลาดซึ่งชาวคาระอั้งมีศักยภาพการต่อรองที่ต่ำกว่า ทำให้ชาวคาระอั้งเผชิญกับวัฏจักรของหนี้สินและความไม่มั่นคงของชีวิต นอกจากนี้ในบริบทของการขยายตัวของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ชุมชนคาระอั้งถูกผนวกเข้าสู่ทุนท่องเที่ยวซึ่งนำไปสู่การสร้างความเป็นอื่นต่อชาวคาระอั้งผ่านการแซ่แข่งทางวัฒนธรรมของชาวคาระอั้ง

ผ่านภาพหมู่บ้านชาวเขาล้าหลัง ค่อยพัฒนา เพื่อตอบสนองจินตนาการเกี่ยวกับคนอื่นของ นักท่องเที่ยวจากตะวันตก

ความเป็นชายขอบของชาวดาระอั้งจึงเกิดขึ้นผ่านกระบวนการกีดกันชาวดาระอั้งสู่ความเป็นอื่น จากความสัมพันธ์เชิงอำนาจในหลายระดับที่ซ้อนกันทั้งรัฐ กลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่แวดล้อม และทุน ความเป็นอื่นที่ถูกสร้างขึ้น ถูกตอกย้ำ ได้นำไปสู่การเผชิญกับภาวะชายขอบของชาวดาระอั้งในมิติต่าง ๆ ในขณะเดียวกัน ความเป็นชายขอบของชาวดาระอั้งก็เกิดขึ้นผ่านกระบวนการผนวกชาวดาระอั้งเข้าสู่ความสัมพันธ์ของระบบทุนผ่านการผลิตเชิงพาณิชย์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งแสวงหาประโยชน์จากความเป็นอื่นของชาวดาระอั้ง กระบวนการสร้างความเป็นชายขอบต่อชาวดาระอั้งจึงเป็นกระบวนการที่มีความลึกลับในตนเอง ในด้านหนึ่งกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ก็กีดกันชาวดาระอั้งออกจากพื้นที่ของตนเองสู่พื้นที่ของความเป็นอื่น แต่ในบางบริบทก็ผนวกชาวดาระอั้งเข้ามาไว้ในพื้นที่ที่คุ้นเคย เพื่อตอบสนองผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากชาวดาระอั้ง ความเป็นชายขอบของชาวดาระอั้งจึงเกิดขึ้นภายใต้การเลือกสรรของกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ว่า การกีดกัน การผนวกรวมในมิติใดเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มอำนาจเหล่านั้นมากที่สุดในแต่ละเงื่อนไขความสัมพันธ์

การเผชิญกับภาวะชายขอบของชาวดาระอั้งเกิดขึ้นภายใต้บริบทของการเป็นผู้ด้อยอำนาจ ที่เชื่อมโยงกับการเป็นคนพลัดถิ่นผู้อพยพผู้พื้นที่หลังกลุ่มชาติพันธุ์อื่น นอกจากสถานะ “ชาวเขา” ซึ่งถูกจัดวางไว้ในพื้นที่ของความเป็นอื่นในสังคมไทยแล้ว สถานะของคนพลัดถิ่นที่เพิ่งอพยพหนีสงครามและความรุนแรงสู่ประเทศไทย การเป็นคนไร้ราก ไร้ความเชื่อมโยงกับพื้นที่ ไร้ความเชื่อมโยงกับความเป็นไทย ทำให้ถูกจัดอยู่ในพื้นที่ของความเป็นอื่นมากยิ่งขึ้นกว่ากลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอื่น ซึ่งแม้ว่าจะถูกจัดวางให้อยู่ในพื้นที่ของความเป็นอื่นแต่ก็มีความเป็นอื่นน้อยกว่าชาวดาระอั้ง เนื่องจากสามารถอ้างความเชื่อมโยงของตนเองกับพื้นที่หรือความเชื่อมโยงกับความเป็นไทยได้มากกว่า และคนชายขอบเหล่านี้ก็ได้ใช้สถานะที่สูงกว่าของตนในการเบียดขับ กีดกันชาวดาระอั้งออกไปสู่พื้นที่ของความเป็นอื่น ผ่านสถานะของผู้มาทีหลัง คนพลัดถิ่น และความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ซึ่งทำให้ชาวดาระอั้งตกอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ต่ำสุดภายใต้ปริมิตความสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่ และเผชิญกับความเป็นชายขอบในระดับที่รุนแรงกว่ากลุ่มคนชายขอบอื่นในพื้นที่ และตกอยู่ในสถานะ “คนชายขอบของชายขอบ” ที่ไร้อำนาจในการต่อรองกับกลุ่มอำนาจอื่น กระบวนการสร้างความเป็นชายขอบต่อชาวดาระอั้งจึงเป็นกระบวนการของการทำให้ชาวดาระอั้งตกอยู่ในภาวะไร้พื้นที่ (displaced situation) ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม กลายเป็นผู้ไร้ที่ทาง ไร้ตัวตนในสังคมภายใต้ความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ

7.1.2 การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดาระอั้งพลัดถิ่น

ภายใต้การเผชิญกับภาวะชายขอบที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เหลื่อมล้ำระหว่างชาวดาระอั้งกับกลุ่มอำนาจที่หลากหลายได้แก่ รัฐ กลุ่มชาติพันธุ์ที่แวดล้อม และทุน ชาวดาระอั้งพลัดถิ่นก็ไม่ได้จ้านกับภาวะชายขอบของตนเองอย่างเฉื่อยชา แต่ได้พยายามแสวงหายุทธวิธีต่าง ๆ ในการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมของตน เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันที่เผชิญ

ในการศึกษานี้พบว่า กระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดาระอั้งพลัดถิ่นเกิดขึ้นโดยการเลือกสรรยุทธวิธีที่แตกต่างมาใช้ในการต่อรองสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ดำรงอยู่ โดยยุทธวิธีต่าง ๆ มีการปรับเปลี่ยนเลื่อนไหลไปตามความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ดังนี้

1. การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐ

ในภาวะที่ถูกสร้างความเป็นอื่นจากความสัมพันธ์กับรัฐไทยในฐานะ “ชาวเขาทำลายป่า” และ “ชาวเขาต่างด้าว” ซึ่งทำให้ชาวดาระอั้งเผชิญกับภาวะชายขอบในการเข้าถึงทรัพยากร และภาวะชายขอบในการเข้าถึงสถานะพลเมือง ตลอดจนความมั่นคงในการอยู่ในประเทศไทย ในสถานการณ์ของความเหลื่อมล้ำของอำนาจระหว่างรัฐและชาวดาระอั้ง การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดาระอั้งจึงไม่ได้ปรากฏผ่านศักยภาพในการต่อต้าน ตอบโต้ต่ออำนาจรัฐโดยตรง เนื่องจากการประเมินสถานการณ์ของความสัมพันธ์ที่ดำรงอยู่ ชาวดาระอั้งจึงเลือกสร้างพื้นที่ทางสังคมของตนเองผ่านการจัดวางความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับรัฐ โดยการนำเสนออัตลักษณ์ การนิยามตัวตนที่สอดคล้องกับความคาดหวังของรัฐ ใน 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก การต่อรองในการเข้าถึงทรัพยากรผ่านการนำเสนอตัวตนในฐานะชุมชนรักษาป่า เพื่อตอบโต้ต่อการถูกสร้างความเป็นอื่น การนิยามจากรัฐในฐานะ “ชาวเขาทำลายป่า” ชาวดาระอั้งได้นำเสนอตัวตนในฐานะผู้ดูแลรักษาป่า ต่อเจ้าหน้าที่รัฐ ชาวดาระอั้งได้ให้ความร่วมมือกับการดูแลพื้นที่ป่ารอบชุมชน การปรับกฎเกณฑ์การจัดการพื้นที่ป่าตามจารีตของตนเข้ากับหลักการจัดการป่าที่ได้เรียนรู้ผ่านเครือข่ายป่าชุมชนเป็นการปฏิเสธความหมายที่ถูกนิยามโดยรัฐในฐานะชาวเขาทำลายป่า ในขณะเดียวกันก็สร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเองผ่านการนิยามตัวเองในฐานะผู้รักษาป่า และแสดงให้เห็นว่าตนมีความชอบธรรมที่จะอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว

ลักษณะที่สอง การต่อรองในการเข้าถึงสถานะพลเมืองผ่านการนำเสนอตัวตนในฐานะชาวเขาที่ดี เนื่องจากการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกจัดวางในฐานะคนอื่นมากกว่าชนบนพื้นที่สูงอื่นซึ่งสามารถอ้างความเป็นคนดั้งเดิมใช้ในการต่อรองเพื่อเข้าถึงสถานะพลเมืองและความมั่นคงในการ

อยู่ในประเทศไทย การสร้างการยอมรับจากรัฐจึงเป็นหลักประกันต่อโอกาสดังกล่าวของตนเอง ชาวदारะอั้งจึงนำเสนอตัวตนต่อรัฐในฐานะชาวเขาที่ดีผ่านการสร้างชุมชนปลอดภัยเสถียรและการให้ความร่วมมือกับรัฐ เป็นการนำเสนอตัวตนที่สอดคล้องกับสิ่งที่รัฐคาดหวัง เพื่อแสดงให้เห็นรัฐตระหนักว่าตนมีความชอบธรรมในการได้สถานะพลเมืองและสิทธิการอยู่ในเมืองไทย

การที่ชาวदारะอั้งสามารถเปิดพื้นที่ทางสังคมของตนในความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐ เกิดขึ้นภายใต้บริบทของการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิชุมชน สิทธิการจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น การเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีส่วนช่วยให้รัฐตระหนักถึงศักยภาพการจัดการพื้นที่ป่าของชุมชน ในขณะเดียวกันภายใต้บริบทของการส่งเสริมการท่องเที่ยวในฐานะหนทางเพิ่มรายได้ของประเทศ รัฐจึงไม่ได้รู้สึกลำบากใจนักกับการอนุญาตให้ชาวदारะอั้งอยู่ในพื้นที่เดิม ซึ่งนอกจากจะเป็นผู้รักษาป่า และชาวเขาที่ดีตามที่รัฐต้องการแล้ว การมีชาวदारะอั้งอยู่ในพื้นที่ยังตอบสนองความต้องการของการท่องเที่ยวได้ด้วย

2. การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในตำแหน่งแห่งที่ต่ำสุดของปิรามิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในพื้นที่ เมื่อเผชิญภาวะขาดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่แวดล้อม ชาวदारะอั้งยังไม่มีศักยภาพมากพอที่จะทำการตอบโต้ ต่อต้านต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าวโดยตรง ยุทธวิธีที่ชาวदारะอั้งใช้ในการต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมของตนเองเกิดขึ้นใน 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก การต่อรองในการเข้าถึงทรัพยากรผ่านการเรียกร้องการรับรองอำนาจการจัดการป่าชุมชน เมื่อเผชิญกับความขัดแย้งเรื่องธรรมาภิบาลในพื้นที่ทำกินกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในพื้นที่ที่อยู่ในขอบเขตการจัดการของชุมชน ชาวदारะอั้งใช้ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับรัฐ และการยอมรับอำนาจการจัดการป่าชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ร่วมเครือข่ายป่าชุมชนเป็นเครื่องมือในการจัดการปัญหาดังกล่าว ซึ่งมีข้อจำกัดในแง่ที่ยังไม่สามารถป้องกัน จัดการความขัดแย้งเรื่องพื้นที่การผลิตได้ทุกกรณี ชาวदारะอั้งจึงเข้าร่วมเรียกร้องให้รัฐรับรองอำนาจการจัดการป่าชุมชนของตนผ่าน พ.ร.บ.ป่าชุมชน ในฐานะที่การรับรองของรัฐจะทำให้อำนาจการจัดการป่าชุมชนของชาวदारะอั้งได้รับการยอมรับจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น การรับรองอำนาจการจัดการป่าชุมชนจากรัฐจึงเป็นเครื่องป้องกันการเผชิญกับความขัดแย้งเรื่องทรัพยากรกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น โดยที่ชาวदारะอั้งยังคงวางความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐ อย่างไรก็ตาม ชาวदारะอั้งยังมีศักยภาพที่จำกัดในการต่อรองเมื่อเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งเรื่องทรัพยากรในพื้นที่ซึ่งอยู่นอกเหนือขอบเขตการจัดการของชุมชน

ลักษณะที่สอง การนำเสนอตัวตนในฐานะชาวพุทธเพื่อเทียบเคียงความเป็นไทย เมื่อเผชิญกับความเป็นอื่น และการถูกลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จากความแตกต่างของวิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนากับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจในพื้นที่ ชาวดาระอั้งผลิตซ้ำความเป็นพุทธของตนเองขึ้นเพื่อต่อรองกับสถานการณ์ที่ตนเองเผชิญ ความเป็นพุทธถูกผลิตซ้ำในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นไทย แสดงถึงความเหมือนกันของตนเองกับกลุ่มอำนาจในพื้นที่ เพื่อยืนยันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และขณะเดียวกันความเป็นพุทธก็ถูกนำไปใช้จัดวางตำแหน่งแห่งที่ของตนเองกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอื่น ซึ่งมีความเป็นไทยน้อยกว่าเนื่องจากไม่ใช่พุทธ โดยที่ภายในกลุ่มชาวดาระอั้งเองก็มีการช่วงชิงการนิยามความเป็นพุทธในระดับที่แตกต่างกันระหว่างครัวเรือนมีฐานะซึ่งนิยามความเป็นพุทธอย่างเคร่งครัดตามจารีตเดิมกับครัวเรือนยากจนที่มีนิยามความเป็นพุทธที่ยืดหยุ่นเลื่อนไหลไปตามความสัมพันธ์กับกลุ่มต่าง ๆ

3. การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับทุน

เนื่องจากความแตกต่างของอำนาจการต่อรองที่มีสูงมากระหว่างชาวดาระอั้งกับทุน จึงทำให้การต่อรอง การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดาระอั้งภายใต้ความสัมพันธ์กับทุนเป็นไปได้ อย่างจำกัดมากกว่าการต่อรองกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจอื่น การต่อรองภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับทุนของชาวดาระอั้งจึงปรากฏใน 2 ลักษณะดังนี้

ลักษณะแรก การต่อรองภายใต้ระบบการผลิตเชิงพาณิชย์ ความแตกต่างของสถานะทางเศรษฐกิจระหว่างชาวดาระอั้งเป็นเงื่อนไขประการสำคัญที่ก่อให้เกิดปฏิกิริยาที่แตกต่างกันต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาวดาระอั้งกับทุนในเวทีการผลิตพืชพาณิชย์ กลุ่มครัวเรือนที่มีฐานะที่มีศักยภาพในการสะสมทุนในการผลิตมากกว่าพยายามหลีกเลี่ยงความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับทุน หลีกเลี่ยงการกู้ยืมเงินจากพ่อค้าพืชไร่เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองให้กับตนเอง ในขณะที่ครัวเรือนยากจนซึ่งไม่สามารถสะสมทุนได้และเผชิญกับภาวะไม่มั่นคงของครัวเรือนจึงมีทางเลือกน้อยกว่าครัวเรือนมีฐานะ ครัวเรือนเหล่านี้จึงนำเสนอตนเองเข้าไปอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ของพันธะสัญญาเชิงอุปถัมภ์กับพ่อเลี้ยงผู้รับซื้อผลผลิต แม้ว่าปฏิกิริยาดังกล่าวไม่ได้นำไปสู่การหลุดออกไปสู่การนิยามความหมาย การนิยามตัวตนใหม่ของชาวดาระอั้ง แต่ก็แสดงให้เห็นถึงภาวะไม่ยอมจำนนของชาวดาระอั้งที่ได้พยายามต่อรองเพื่อให้ตนเองสามารถอยู่รอดภายใต้เงื่อนไขที่ดำรงอยู่

ลักษณะที่สอง การต่อรองภายใต้เวทีการท่องเที่ยว ความแตกต่างของสถานะทางเศรษฐกิจระหว่างชาวดาระอั้งแต่ละกลุ่มในชุมชนทำให้คนแต่ละกลุ่มเข้ามามีบทบาทในเวทีการท่องเที่ยวในระดับที่ต่างกัน ครัวเรือนที่มีฐานะซึ่งมีทุนมากพอจึงสร้างบ้านพักฝรั่งรองรับความต้องการค้างคืนใน “หมู่บ้านชาวเขา” ของนักท่องเที่ยว ในขณะที่ผู้หญิงดาระอั้งนำเสนอตัวตนใน

ฐานะชาวเขาจากของผู้หญิงดาร์อั้ง เพื่อเรียกร้องความเห็นใจ ความสงสารจากนักท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวซื้อสินค้าจากเธอ หรือเด็กหญิงดาร์อั้งใช้เครื่องแต่งกายตามประเพณีของชาว ดาร์อั้งมาใช้ในการแสดงความเป็นดาร์อั้งที่แตกต่างจากคนอื่นต่อนักท่องเที่ยว ทั้งผู้หญิงและเด็ก หญิงดาร์อั้งผลิตซ้ำความเป็นอื่นของตนเองมาใช้ในการต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่ของตนในเวทีการ ท่องเที่ยว การต่อรองด้วยยุทธวิธีที่แตกต่างกันของชาวดาร์อั้งนี้ได้นำไปสู่การช่วงชิงการนิยาม ความเป็นดาร์อั้งจากกลุ่มครัวเรือนที่มีฐานะ และกลุ่มผู้หญิงจากครัวเรือนยากจนที่มีความสัมพันธ์ กับการท่องเที่ยวในระดับที่แตกต่างกัน

ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจหลายระดับซ้อนทับกันอยู่มีความแตกต่างของลำดับชั้น ความสัมพันธ์ระหว่างชาวดาร์อั้งกับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ อย่างมาก การต่อรอง การสร้างพื้นที่ทาง สังคมของชาวดาร์อั้งภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจเหล่านี้ จึงไม่ได้เกิดขึ้นผ่านการแสดงออกถึง ศักยภาพของการต่อต้าน การตอบโต้กับอำนาจหรือวาทกรรมที่กลุ่มอำนาจแวดล้อมสร้างขึ้น ในทาง ตรงกันข้าม การสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดาร์อั้งเกิดขึ้นผ่านการพยายามนิยามความหมาย การ นำเสนออัตลักษณ์ ที่สอดคล้องกับวาทกรรมของสังคมมากกว่า เพื่อสร้างให้เกิดการยอมรับจากกลุ่ม อำนาจต่าง ๆ ซึ่งในกระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวดาร์อั้งนี้อัตลักษณ์ การนิยามตัวตน ของชาวดาร์อั้งมีการเปลี่ยนแปลงและถูกช่วงชิงการนิยามตลอดเวลาในความสัมพันธ์กับกลุ่ม อำนาจต่าง ๆ ในขณะเดียวกันความแตกต่างของเงื่อนไขทางสังคมที่ชาวดาร์อั้งแต่ละกลุ่มเผชิญก็ ทำให้ชาวดาร์อั้งเลือกจัดวางความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจที่แตกต่างกันและนำไปสู่การนำเสนอ อัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน พื้นที่ทางสังคม อัตลักษณ์ของชาวดาร์อั้งจึงถูกผลิตซ้ำ และสร้างใหม่อย่าง เลื่อนไหล หลากหลายภายใต้ความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ และเงื่อนไขทางสังคมที่ชาว ดาร์อั้งแต่ละกลุ่มเผชิญ

7.2 ข้ออภิปรายทางทฤษฎี

จากการศึกษานี้พบประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแง่มุมทางทฤษฎีใน 2 ประเด็น คือ แนวคิด เรื่องความเป็นชายขอบ และ แนวคิดเรื่องการสร้างพื้นที่ทางสังคม

7.2.1 แนวคิดเรื่องความเป็นชายขอบ

ในการศึกษานี้พบว่าความเป็นชายขอบมีลักษณะร่วมบางประการกับการศึกษาก่อน หน้านี้ คือ กระบวนการสร้างความเป็นชายขอบนั้นเกิดขึ้นภายใต้บริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่แตกต่างกันระหว่างคนชายขอบกับกลุ่มอำนาจ แต่ความเป็นชายขอบที่พบในการศึกษานี้ก็มีบาง แง่มุมที่แตกต่างไป

การศึกษานี้พบว่าความเป็นชายขอบไม่ได้ก่อรูปขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคนชายขอบกับรัฐเท่านั้น แต่ยังถูกสร้างขึ้นผ่านความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับกลุ่มอำนาจที่หลากหลายทั้งรัฐชาติ กลุ่มชาติพันธุ์อื่น และระบบทุนซึ่งได้สร้างความเป็นชายขอบให้กับชาวคาละอั้งในมิติที่แตกต่างกันและแม้ว่ากระบวนการสร้างความเป็นชายขอบไม่มีความแตกต่างในแง่ยุทธวิธีที่กลุ่มอำนาจแต่ละกลุ่มใช้ แต่สถานการณ์ที่แตกต่างกัน ก็ทำให้ชาวคาละอั้งแต่ละกลุ่มเผชิญกับภาวะชายขอบในระดับความรุนแรงที่แตกต่างกัน สิ่งที่พบจากการศึกษานี้ชี้ให้เห็นประเด็นเพิ่มเติมจากการศึกษาของ ปิ่นแก้ว (2541), ทวิช (2541), Komatra (1998) ซึ่งเน้นความเป็นชายขอบภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างคนชายขอบกับรัฐและยังไม่ได้พิจารณาถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจอื่นที่มีผลต่อการก่อรูปภาวะชายขอบต่อคนด้อยอำนาจ การศึกษานี้ยืนยันว่า กระบวนการกลายเป็นชายขอบนั้นเกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่หลากหลายระดับซ้อนกัน การพิจารณาความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่หลากหลายจึงน่าจะเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจกระบวนการกลายเป็นชายขอบได้ดีมากขึ้น

การศึกษาความเป็นชายขอบที่เกิดขึ้นภายใต้ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจในหลายระดับนี้พบในการศึกษาของ Anna Tsing (1993) ซึ่งทำการศึกษาความเป็นชายขอบของชาวเมอราทัสในอินโดนีเซีย ซึ่งพบว่าความเป็นชายขอบของชาวเมอราทัสเกิดถูกสร้างขึ้นภายในความสัมพันธ์เชิงอำนาจในหลายระดับคือ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเมอราทัสกับรัฐอินโดนีเซีย ความสัมพันธ์กับชาวมุสลิมบันจารซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจในพื้นที่ และความสัมพันธ์ภายในชุมชนระหว่างหญิงชายก็ได้นำไปสู่การก่อรูปความเป็นชายขอบของชาวเมอราทัส

อย่างไรก็ตาม การศึกษาความเป็นชายขอบของชาวคาละอั้งที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์เชิงอำนาจในหลายระดับนี้ ยังมีข้อบกพร่องในประเด็นความเป็นชายขอบที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ภายในชุมชนคาละอั้งพลัดถิ่นโดยเฉพาะความเป็นชายขอบจากความสัมพันธ์ระหว่างเพศซึ่งเป็นประเด็นที่ Anna Tsing ทำได้อย่างน่าสนใจในการศึกษาของเธอ ประเด็นความเป็นชายขอบจากความสัมพันธ์ระหว่างเพศ (gender relation) ภายในชุมชนชายขอบจึงเป็นประเด็นที่ควรพิจารณาศึกษาต่อไป

เมื่อพิจารณาความเป็นชายขอบของชาวคาละอั้งที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐไทยนั้น พบว่ามีประเด็นที่คล้ายคลึงและแตกต่างจากการศึกษาคนชายขอบอื่นในสังคมไทย ซึ่งมักชี้ให้เห็นภาวะชายขอบว่าเกิดขึ้นภายใต้การขยายตัวของอำนาจรัฐชาติจากส่วนกลางสู่พื้นที่ห่างไกล ซึ่งได้ลดรองและเบียดขับกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในพื้นที่นั้นให้เผชิญกับภาวะชายขอบโดยเฉพาะประเด็นการเข้าถึงทรัพยากรซึ่งถูกควบคุมอย่างเข้มงวดมากขึ้นจากรัฐชาติ ซึ่งปรากฏในงานของปิ่นแก้ว (2541), ทวิช (2541) หรือการเกิดขึ้นของศูนย์กลางทางการเมืองและการควบคุมแบบ

ใหม่ที่เบียดขับองค์กรทางสังคมดั้งเดิมของชุมชน พื้นที่ทางสังคมของคนชายขอบกลายเป็นพื้นที่ของข้าราชการ นายทุนเชื้อสายจีนซึ่งปรากฏจากการศึกษาของ Komatra (1998)

แม้ว่าชาวดระฮั้งจะเผชิญกับความเป็นชายขอบจากการควบคุมการใช้ทรัพยากรเช่นเดียวกับที่ปรากฏในงานของ ปิ่นแก้ว (2541), ทวิช (2541) แต่ความเป็นชายขอบในการเข้าถึงทรัพยากรของชาวดระฮั้งก็เกิดขึ้นในบริบทที่แตกต่างกัน เนื่องจากในพื้นที่ตั้งชุมชนของชาวดระฮั้งนั้นได้ถูกรอครอบครอง อ้างสิทธิ์จากรัฐก่อนหน้าที่ชาวดระฮั้งและกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จะอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนทำกินในพื้นที่ อำนาจการต่อรองของชาวดระฮั้งและกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในพื้นที่เพื่ออ้างความชอบธรรมในพื้นที่จึงมีน้อยกว่ากลุ่มคนชายขอบซึ่งอยู่ในพื้นที่มาก่อนที่รัฐจะขยายอำนาจครอบคลุมเหนือพื้นที่ดังกล่าว

ในการศึกษานี้พบความเป็นชายขอบของชาวดระฮั้งที่แตกต่างจากความเป็นชายขอบของชาวกูยในการศึกษาของโกมาตร (Komatra, 1998) นั่นคือ ความเป็นชายขอบของชาวกูยเกิดขึ้นผ่านการขยายตัวเข้ามาของชาติและการเกิดขึ้นขององค์กรทางการเมืองสมัยและการควบคุมแบบใหม่ ซึ่งได้เบียดขับองค์กรทางสังคมของชุมชนชาวกูยที่ถักทอผ่านธรรมเนียมการคล้องช้าง ซึ่งมีการจัดตำแหน่งแห่งที่ พันธะหน้าที่ เกียรติและศักดิ์ศรีของชาวกูยผ่านการคล้องช้าง ได้ถูกแทนที่ด้วยการเมืองสมัยใหม่ที่เป็นเวทีของข้าราชการและนายทุนท้องถิ่นเชื้อสายจีน ความเป็นชายขอบของชาวกูยจึงเกิดขึ้นภายใต้การผนวกชาวกูยให้เข้าไปอยู่ภายใต้รัฐชาติมากขึ้น แต่ในกรณีของชาวดระฮั้ง เนื่องจากสถานะของคนพลัดถิ่นที่เพิ่งอพยพมาอยู่ในพื้นที่ประเทศไทยไม่นาน ชาวดระฮั้งจึงแสวงหาการยอมรับจากรัฐในฐานะหลักประกันความมั่นคงของตนเอง และต้องการถูกผนวกเข้าไปอยู่ใกล้ชิดกับรัฐชาติมากกว่าชาวกูย ในขณะที่รัฐชาติเองก็ไม่ได้มีความต้องการดึงชาวดระฮั้งเข้ามาใกล้ชิดกับรัฐมากนัก ซึ่งทำให้ชาวดระฮั้งเผชิญกับภาวะชายขอบไม่แต่เพียงภายใต้ความสัมพันธ์กับรัฐเท่านั้น แต่การเพิกเฉยของรัฐก็นำไปสู่การเผชิญกับภาวะชายขอบภายใต้ความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจอื่นด้วยเช่นกัน

7.2.2 แนวคิดเรื่องการสร้างพื้นที่ทางสังคม

ในการศึกษานี้พบว่า กระบวนการต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนชายขอบนั้น ไม่ได้นำไปสู่การนิยามความหมาย การสร้างระบบคุณค่าใหม่ที่หลุดพ้นไปจากคุณค่า วาทกรรมหลักของกลุ่มอำนาจ ในกรณีของชาวดระฮั้งการสร้างพื้นที่ทางสังคมเกิดขึ้นผ่านการนำเสนออัตลักษณ์ที่สอดคล้องกับคุณค่า วาทกรรมของรัฐ และจัดวางตนเองอย่างใกล้ชิดกับอำนาจรัฐ เพื่อเปิดพื้นที่ทางสังคมของตนเองและพื้นที่ดังกล่าวก็ถูกใช้ในการจัดวางความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจอื่น การสร้างพื้นที่ทางสังคมโดยจัดวางความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับรัฐเกิดขึ้นภายใต้บริบทของสถานภาพ

ทางสังคม และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชาวคาระอั้งกับรัฐที่มีความเหลื่อมล้ำกันสูง ซึ่งแตกต่างจากการต่อสู้เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่นชาวปกากะญอซึ่งมีเรื่องเล่าถึงความเชื่อมโยงของตนเองกับรัฐไทยมานานนับร้อยปีในการศึกษาของวินัย (2545: 131-132) และสามารถอ้างความเป็นคนดั้งเดิม (indigenous people) ซึ่งเป็นคนชายขอบที่มีสถานภาพและเครือข่ายที่กว้างขวางกว่า และการสร้างพื้นที่ทางสังคมจึงสามารถปรากฏผ่านการตอบโต้ การเผชิญหน้ากับอำนาจรัฐโดยตรง เพราะอย่างน้อยการได้รับการยอมรับในฐานะคนดั้งเดิม(indigenous people) ก็ทำให้มีความมั่นคงในการอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย ในขณะที่ชาวคาระอั้งซึ่งมีสถานภาพของคนพลัดถิ่น ไม่ได้รับการยอมรับในฐานะคนดั้งเดิม การเผชิญหน้ากับรัฐอาจนำไปสู่ความไม่มั่นคงในการอยู่ในพื้นที่ประเทศไทยมากขึ้น สถานะที่เปราะบางทำให้ชาวคาระอั้งเลือกเองตัวเองกับกลุ่มอำนาจ โดยเฉพาะรัฐมากกว่าคนชายขอบกลุ่มอื่นที่มีสถานะดีกว่า

ในขณะที่ชุมชนชาวกุยตอบโต้ต่ออำนาจรัฐผ่านการสร้างบ้านโบราณ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ตอบโต้กับรัฐที่สร้างพิพริภคณ์ข้างในพื้นที่คลองช้างซึ่งเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน (Komatra, 1998) การตอบโต้ต่อการขยายบทบาทของรัฐในพื้นที่ของชุมชนไม่ปรากฏในกรณีของชาวคาระอั้ง เนื่องจากชาวคาระอั้งต้องการถูกผนวกเข้าไปอยู่ใกล้หิรัญไทย ต้องการพื้นที่การยอมรับจากรัฐมากกว่า การจัดวางความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับรัฐของชาวคาระอั้งนี้มีลักษณะบางประการใกล้เคียงกับบทบาทของผู้นำชายในสังคมเมอราตส์ในอินโดนีเซีย ซึ่งการศึกษาของ Tsing (Tsing, 1993) พบว่าผู้นำที่เป็นผู้ชายได้สร้างสายสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่รัฐผ่านการเดินทาง เพื่อแสวงหาการปกป้องคุ้มครองจากรัฐ ในฐานะผู้ปกป้องความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ความหลากหลายของศาสนา เพื่อได้ตอบกับชาวมุสลิมบันจาร์ ควบคู่กับการอ้างความเชื่อมโยงของตนเองกับอาณาจักรโบราณที่เป็นต้นกำเนิดของอารยธรรมชวา อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ชายชาวเมอราตส์จะวางตัวอิงกับอำนาจรัฐ แต่ในกลุ่มผู้นำหญิงนั้นได้แสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมจำนนต่ออำนาจรัฐผ่านพิธีกรรมเรื่องเล่า การล้อเลียน การบิดเบือนความรู้และนโยบายของรัฐอย่างแข็งขัน การวิพากษ์วิจารณ์รัฐของชาวคาระอั้งมีปรากฏบ้างผ่านเรื่องเล่า การบ่นเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่กดดันจากรัฐ ซึ่งเป็นการวิจารณ์ถึงความไม่ชอบมาพากลของเจ้าหน้าที่รัฐมากกว่าเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ถึงการขยายอำนาจของรัฐในการควบคุมเหนือพื้นที่ วิถีชีวิตของตนเองซึ่งแตกต่างจากกรณีของชาวเมอราตส์ ซึ่งเป็นการวิจารณ์ถึงความไม่ชอบธรรมของการขยายอำนาจของรัฐชาติเข้ามาควบคุมพื้นที่ และวิถีชีวิตของชาวเมอราตส์

ภายใต้โครงการพัฒนาของรัฐชาติที่ต้องการอพยพโยกย้ายชาวเมอราตส์ไปสู่พื้นที่ซึ่งรัฐสามารถสอดส่องได้อย่างทั่วถึง ชาวเมอราตส์อ้างความชอบธรรมของตนเองผ่านการนำกฎหมายสมัยอาณานิคมที่เป็นประโยชน์กับตนมาใช้ในการต่อรองกับรัฐ ควบคู่กับการนำเสนอตัวตนใน

ฐานะผู้มีวัฒนธรรม ผ่านวิถีการดำเนินชีวิต เพื่อให้รัฐเห็นว่าตนมีความชอบธรรมที่จะอยู่ในพื้นที่ปัจจุบันโดยไม่จำเป็นต้องอพยพสู่พื้นที่โครงการพัฒนาของรัฐ

การต่อรองของชาวเมอราห์ผ่านการนำเสนออัตลักษณ์ที่รัฐปรารถนามีลักษณะที่ใกล้เคียงกับกรณีของชาวคาระอั้ง ในขณะที่ชาวเมอราห์นำเสนอตัวตนในฐานะผู้เจริญ ผู้มีวัฒนธรรมอย่างที่รัฐชาติอินโดนีเซียต้องการ ชาวคาระอั้งก็นำเสนออัตลักษณ์ของตนเองที่สอดคล้องกับคุณค่าวาทกรรมของกลุ่มอำนาจ ผ่านการนำเสนอตัวตนในฐานะผู้รักษาป่า ชาวเขาที่ดี ชาวพุทธหรือชาวเขาบางคนเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเอง การนำเสนอตัวตนที่สอดคล้องกับวาทกรรมของกลุ่มอำนาจนี้ปรากฏในกลุ่มชาวม้งจากการศึกษาของอรัญญา (2544) ซึ่งพบว่าภายใต้บริบทของการถูกกักขังกับภาพลักษณ์ของฝิ่น ยาเสพติด ชาวม้งได้ปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของตนให้สอดคล้องกับวาทกรรมของกลุ่มอำนาจผ่านการสร้าง “ชุมชนปลอดยาเสพติด” และในระดับกลุ่มชาวม้งก็สร้างตัวตนในฐานะ ผู้ประสบความสำเร็จทางการศึกษา ผู้ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจ แต่ในกรณีของชาวม้ง การตอบโต้ต่ออำนาจโดยตรงยังปรากฏผ่าน วิธีคิดวิถีปฏิบัติของหมอพื้นบ้าน การดื้อแพ่งเพิกเฉยต่ออำนาจรัฐ การตีความตำนานเรื่องผีของหมอผีพื้นบ้าน ตลอดจนการประชดประชันของหญิงม้งยาจน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวม้งก็มีกระบวนการต่อรองที่หลากหลายทั้งที่เป็น การตอบโต้และการปรับตัวสอดคล้องกับวาทกรรมของรัฐ แต่ในกรณีของชาวคาระอั้ง สถานภาพที่เปราะบางทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมในฐานะคนพลัดถิ่น ทำให้ไม่สามารถพัฒนาศักยภาพในการต่อต้าน การตอบโต้โดยตรงต่อกลุ่มอำนาจในพื้นที่

กระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวคาระอั้งผ่านการนิยามความหมาย อัตลักษณ์ของตนเองนี้ เกิดขึ้นควบคู่กับการกีดกันและการนิยามอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่แวดล้อมจากตนเอง อัตลักษณ์ของชาวคาระอั้งจึงถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการสร้างความแตกต่างระหว่างตนเองและกลุ่มอื่น เป็นผลของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยพบว่าภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่แตกต่างกันชาวคาระอั้งก็เลือกนำเสนออัตลักษณ์ที่แตกต่างกันและความแตกต่างของเงื่อนไขทางสังคมที่คนแต่ละกลุ่มในชุมชนเผชิญก็ทำให้ชาวคาระอั้งแต่ละกลุ่มเลือกนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองที่แตกต่างกันเลือกจัดวางความสัมพันธ์กับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ แตกต่างกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ไม่ได้มีลักษณะหยุดนิ่งตายตัว แต่มีความเลื่อนไหลอยู่ตลอดเวลาภายใต้เงื่อนไขและบริบททางสังคมที่คนพยายามอย่างกระตือรือร้นในการสร้างพื้นที่ การนิยาม การต่อรองอัตลักษณ์ของตนในท่ามกลางการถูกนิยามจากคนอื่น (Sorensen, 1999) พื้นที่ทางสังคมของชาวคาระอั้งจึงไม่ได้มีลักษณะหยุดนิ่ง แต่เป็นพื้นที่ของการต่อรอง (contested space) ระหว่างชาวคาระอั้งและกลุ่มอำนาจอื่น ขอบเขตของพื้นที่ทางสังคมของชาวคาระอั้งจึงไม่ตายตัว แต่สามารถถูกต่อรองและปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกี่ยวข้องและเงื่อนไขที่

ชาวกระเหรี่ยงแต่ละกลุ่มเผชิญ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการสร้างพื้นที่ทางสังคม (Place -Making) ของ A. Gupta and J. Ferguson (1999) ที่มองพื้นที่ในฐานะที่ถูกสร้างขึ้นในความสัมพันธ์ทางสังคม การศึกษานี้พบว่าในการต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมนี้ อัตลักษณ์ วัฒนธรรมของคนชายขอบได้ถูกเลือกสรรเพื่อผลิตซ้ำ สร้างใหม่อย่างหลากหลาย ในฐานะยุทธวิธีของการต่อรองเพื่อสร้างความอยู่รอดให้กับตนเองในสภาวะชายขอบที่เผชิญ

7.3 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสังคม

การศึกษานี้พบว่า กลุ่มอำนาจที่แวดล้อมทั้งรัฐ กลุ่มชาติพันธุ์อื่น และทุนต่างซึ่งสร้างความเป็นอื่นผ่านความพยายามในการนิยามอัตลักษณ์ความเป็นกระเหรี่ยงที่ตายตัวในฐานะ “ชาวเขาทำลายป่า” “ชาวเขาต่างดาว” “ไม่ใช่คนไทย” “คนงมงาย” “หมู่บ้านชาวเขาค่อยพัฒนา” อัตลักษณ์ที่ถูกนิยามอย่างตายตัวได้ทำให้ชาวกระเหรี่ยงเผชิญกับภาวะชายขอบและภาวะไร้พื้นที่ทางสังคมภายใต้ลำดับชั้นของความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าว

การศึกษานี้พบว่าในภาวะการเผชิญกับการถูกนิยามอัตลักษณ์อย่างตายตัวจากกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ชาวกระเหรี่ยงพลัดถิ่นก็ได้พยายามนิยามอัตลักษณ์ของตนเองอย่างหลากหลายและเป็นพลวัต เป็นการปฏิเสธอัตลักษณ์ที่หยุดนิ่งซึ่งถูกนิยามจากผู้อื่น การพัฒนาสังคมจำเป็นต้องตระหนักถึงความหลากหลายของอัตลักษณ์ วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และละทิ้งความพยายามในการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ วัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายของคนกลุ่มต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับระบบคุณค่าของกลุ่มอำนาจ งานชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่าภาวะชายขอบของชุมชนกระเหรี่ยงพลัดถิ่นนั้นเกิดขึ้นภายใต้มุมมองที่ปฏิเสธความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชุมชน ดังปรากฏผ่านการปฏิเสธองค์ความรู้ที่แตกต่างในการจัดการทรัพยากรของชุมชน ซึ่งนำไปสู่การนิยามอัตลักษณ์ที่ตายตัวในฐานะ “ชาวเขาทำลายป่า” และทำให้ชุมชนเผชิญกับภาวะชายขอบทั้งจากรัฐและกลุ่มชาติพันธุ์ที่แวดล้อม

ในสถานการณ์ดังกล่าว ชุมชนกระเหรี่ยงได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการดูแลพื้นที่ป่าอย่างยั่งยืนจนได้รับการอนุญาตจากเจ้าหน้าที่รัฐในระดับพื้นที่ให้ทำกินและดูแลจัดการพื้นที่ป่าของตนเอง อย่างไรก็ตาม การอนุญาตให้ชุมชนอยู่ในพื้นที่โดยไม่มีกฎหมายรองรับย่อมไม่ได้เป็นหลักประกันต่อความมั่นคงในการจัดการพื้นที่ของชุมชนบนพื้นที่สูงในระยะยาวจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ นโยบายป่าไม้ ขณะเดียวกันในพื้นที่ซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มอาศัยอยู่ร่วมกัน และมีหลักการจัดการพื้นที่ที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดความขัดแย้งในการเข้าถึงทรัพยากรจากการปฏิเสธอำนาจ ความชอบธรรมในการจัดการทรัพยากรของชุมชนจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

การศึกษานี้เห็นว่า นโยบายการจัดการทรัพยากรของรัฐควรให้การยอมรับและตระหนักถึงศักยภาพในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนของชุมชนบนพื้นที่สูง ภายใต้อรรถกถาความรู้ในการจัดการที่แตกต่างกันหลากหลายในแต่ละวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และควรมีมาตรการรองรับความชอบธรรมและส่งเสริมศักยภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างยั่งยืนที่วางอยู่บนองค์ความรู้ที่แตกต่างกันหลายดังกล่าว เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงต่อชนบนพื้นที่สูงในระยะยาว ไปพร้อมๆ กับสร้างการยอมรับความชอบธรรมในการจัดการทรัพยากรของชุมชนจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นด้วย

นอกจากนี้ ภายใต้อรรถกถาที่จำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรในพื้นที่ ทำให้ชนบนพื้นที่สูงจำนวนหนึ่งต้องแสวงหาพื้นที่ภายนอกซึ่งมีข้อจำกัดน้อยกว่าเพื่อทำการผลิต และต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงในการใช้พื้นที่เนื่องจากเป็นพื้นที่ซึ่งอยู่นอกขอบเขตอำนาจการจัดการของชุมชน และชนบนพื้นที่สูงมีอำนาจการต่อรองกับกลุ่มอำนาจต่าง ๆ น้อยกว่า การรับรองสิทธิของชนบนพื้นที่สูงในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ซึ่งอยู่นอกเหนืออำนาจการจัดการของชุมชนอาจเป็นมาตรการที่ช่วยเพิ่มความมั่นคงในการใช้พื้นที่ดังกล่าวแก่ชนบนพื้นที่สูงได้ และภายใต้บริบทที่ชุมชนบนพื้นที่สูงมีความเกี่ยวข้องกับระบบตลาด ระบบทุนมากขึ้น จำเป็นที่ต้องส่งเสริมอำนาจการต่อรองและทางเลือกในการสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าว ในขณะที่ก็จำเป็นต้องตระหนักถึงความต้องการ การริเริ่มของชนบนพื้นที่สูงในการพัฒนาชุมชนของตนเองในแนวทางที่หลากหลาย ในฐานะที่เป็นผู้เข้าใจสถานการณ์ของชุมชน และเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนา มากกว่าการนำการพัฒนาที่เป็นแบบแผนสากลจากมุมมองของนักพัฒนา

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาจะต้องตระหนักถึงความหลากหลายของอัตลักษณ์ วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ และไม่ผูกขาดการนิยามอัตลักษณ์ วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์อย่างหยุดนิ่งเช่นที่ผ่านมา ในขณะเดียวกันก็ต้องสนับสนุนศักยภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในการนิยามอัตลักษณ์ วัฒนธรรมของตนเองซึ่งไม่หยุดนิ่งตายตัว แต่ปรับเปลี่ยนเลื่อนไหลตามสถานการณ์และความสัมพันธ์ที่คนเหล่านั้นเผชิญ อัตลักษณ์ วัฒนธรรมที่เป็นพลวัตทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวและเผชิญกับสถานการณ์ที่รุนแรงได้ การตระหนักถึงความหลากหลายของ อัตลักษณ์วัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ในการพัฒนา ตลอดจนบทบาทในการกำหนดแนวทางการพัฒนาของชุมชนจึงน่าจะนำไปสู่ความมั่นคงในระยะยาวของชุมชน